

ARKPRIJS VAN
HET VRIJE WOORD

2011

PHILIPPE
VAN PARIJS

Het ethisch arsenaal van Philippe Van Parijs

61ste Arkprijs van het Vrije Woord

Redactie Lukas De Vos

Antwerpen
De Vrienden van de Zwarte Panter
2011

POLITIEK IS OOK ETHIEK
WELKOMSTWOORD
RAYMOND DETREZ

Vanavond wordt de 61ste Arkprijs van het Vrije Woord uitgereikt aan Philippe Van Parijs. De redenen waarom het Arkcomité de prijs dit jaar aan hem geeft, zijn u wellicht reeds bekend. Het comité bekroonde hem om zijn opbouwende en kritische bijdrage aan het denken over sociale rechtvaardigheid, een onderzoeksgebied waarin hij wereldfaam heeft verworven, en om zijn wezenlijke bijdragen aan het debat over de hervorming van de instellingen in ons land.

Het Arkcomité komt op voor het recht van ieder om, zonder te worden gehinderd door enige 'hogere' instantie, eigen meningen te verkondigen. Daarbij heeft het comité een voorkeur voor meningen die de samenleving helpen humaner te maken. En helemaal tevreden is het comité wanneer die meningen in een artistiek verantwoorde en aantrekkelijke vorm worden gegoten, waardoor hun aantrekkingskracht nog groter wordt – al zijn het sinds lang niet alleen maar kunstenaars, die de Arkprijs krijgen.

Een maatschappelijke functie kunnen meningen echter alleen maar vervullen wanneer ze ook worden gehoord, meer nog, beluisterd, en een plaats innemen in een maatschappelijk debat. Tegenwoordig zijn ingrepen van wereldse of kerkelijke overheden met de bedoeling het recht op vrije meningsuiting te beknotten hoogst zeldzaam geworden. Het Vrije Woord wordt vandaag misschien wel door een nog meer perfide gevaar bedreigd: de steriele manier waarop in toenemende mate het maatschappelijke debat word gevoerd.

Immers, wat moet doorgaan voor een maatschappelijk debat lijkt vaak meer op een intellectuele stellingenoorlog, waarbij ieder kamp zich heeft ingegraven in zijn eigen grote, onwrikbare gelijk. De tegenstander krijgt een discrediterend etiket opgeplakt dat moet rechtvaardigen waarom met zijn of haar mening verder geen rekening meer wordt gehouden. Vroeger luisterde 'links' niet naar 'rechts' en natuurlijk ook omgekeerd; vandaag zijn de kampen diverser en specifiek geworden. Het grote debat tussen degenen die de islam als een bedreiging voor de Westerse waarden beschouwen en degenen die

een cultureel pluralisme verdedigen waarbinnen ook voor islamitische medeburgers plaats moet zijn, is ontaard in een dovemansgesprek tussen lieden die elkaar brandmerken met termen als ‘leden van de linkse kerk’ en ‘racisten’, om alleen maar deze te noemen. Er wordt meer gescholden dan geargumenteed en niemand is geneigd te luisteren naar de argumenten van iemand, door wie men doorlopend wordt beledigd. Met het argument dat de tijd van ‘politieke correctheid’ voorbij is en die van het ‘gezonde verstand’ is aangebroken worden, ongehinderd door enig kritisch, wetenschappelijk inzicht, voornamelijk enkel nog straffe meningen gedebiteerd. Maar evenzeer worden serieuze wetenschappelijke inzichten al te gauw om ideologische redenen gestigmatiseerd en verworpen. Meninge(n), die vergezeld gaan van de bekende vaststelling ‘dat mag je vandaag niet luidop zeggen’, zijn zowat de enige meningen die je vandaag nog ongegeneerd luidop hoort zeggen. Trouwens, alsof het niet in ieder kamp zo is, dat er meningen zijn waarmee je beter niet voor de proppen komt als je er graag bij wil blijven horen. In verband hiermee wil het Arkcomité dit jaar nogmaals hulde brengen aan mevrouw Carine Heremans, directrice van het Atheneum van Antwerpen, voor de manier waarop zij na rijp beraad de misschien controversiële, maar in ieder geval weloverwogen, moedige en onafhankelijke beslissing heeft genomen om een pluralistisch pedagogisch project tegen religieus radicalisme te beschermen – moedig niet alleen ten aanzien van degenen die zich door haar maatregelen gediscrimineerd voelden en heftig reageerden, maar ook ten aanzien van diverse ideologische kampen, inclusief datgene waartoe ze zelf behoort.

Tegen de achtergrond van een steeds sterker gepolariseerde publieke opinie blijkt het recht op vrije meningsuiting steeds meer de confrontatie dan de consensus te dienen. Het hanteren van het ‘vrije woord’ komt dan neer op het debiteren van cassante *oneliners* of van virtuoos gescheld, dat de tegenstanders niet wil overtuigen, maar schofferen, en verder voornamelijk bedoeld is om gniffelende medestanders een genoeglijk moment te bezorgen. Natuurlijk mag het vrije woord ook dat zijn, maar het zet, als het alléén maar dat is, weinig zoden aan de dijk. Het andere grote debat in ons land – het *communautaire* – is overigens in hetzelfde bedje ziek. Denigrerende en provocerende opmerkingen, etiketten en clichés gaan in beide

richtingen de taalgrens over. Dat rendeert ongetwijfeld electoraal, maar een oplossing komt ermee niet dichterbij en met een constructief debat, waarin het vrije woord zinvol gesproken wordt, heeft het niets maken. Ook het debat over de staats hervorming *binnen* Vlaanderen mist vaak de meest elementaire *fair play*. Het is onderhand een misplaatste flauwigheid geworden om elke voorstander van meer Vlaamse autonomie te associëren met het bruine of zwarte verleden van een deel van de Vlaamse Beweging, maar het is even flauw en misplaatst om ieder die van mening is dat twee taalgemeenschappen binnen de grenzen van één land moeten kunnen leven en daarom voorstander is van het behoud en de versterking van de Belgische federatie te bestempelen als ‘belgicist’ – in de zin van supporter van het oude unitaire België. Ook hier weer worden ‘etiketten’ gehanteerd, die even zoveel drogredenen zijn om elkaars mening te miskennen. Er bestond binnen het Arkcomité – zo bleek bij de beraadslagingen – dan ook nogal wat solidariteit met de Vlaamse kunstenaars die zich verzetten tegen de constructie van een Vlaamse identiteit die *per se* ook anti-Belgisch zou moeten zijn. Natuurlijk maakt het hanteren van retorische trucs om de tegenstander onderuit te halen deel uit van de vrije meningsuiting, maar het gebruik van het Vrije Woord, zoals het Arkcomité dat begrijpt, veronderstelt de aanwezigheid van een redelijke dosis intellectuele eerlijkheid en elementair fatsoen.

Uiteindelijk ging de meerderheid van de stemmen binnen het Arkcomité dit jaar naar Philippe Van Parijs, om vele redenen, zoals u in het begin van mijn toespraak kon horen, waaronder ook zijn genuanceerde en moedige inbreng in precies het communautaire debat. Men hoeft niet met Philippe Van Parijs akkoord te gaan om te erkennen dat hij een opiniemaker is die aandachtig en met empathie luistert naar zijn opposenten en respectvol en met kennis van zaken argumenteert. Zijn bekroning met de Arkprijs is dan ook tegelijk een blijk van waardering voor de manier waarop hij het Vrije Woord, dat ons zo dierbaar is, opnieuw een plaats geeft in een eerlijk, open en constructief debat.

© Foto Dimitri Van Zeebroeck

DE RECHTVAARDIGE SAMENLEVING
LAUDATIO
RIK COOLSAET

In het begin van de jaren tachtig schreef Philippe Van Parijs een reeks essays die later gebundeld werden onder de titel *Qu'est-ce qu'une société juste?* Dertig jaar later draagt een boek waar hij het voorwoord voor schrijft, de titel: *Si tu es pour l'égalité, pourquoi es-tu si riche?* De rechtvaardige samenleving is de rode draad die zich door zijn hele wetenschappelijk oeuvre heen slingert.

Zijn naam is onlosmakelijk verbonden met het thema van het universeel basisinkomen. Meer dan een hefboom om de werkloosheid te bestrijden of gelijkheid voor allen te realiseren, is Van Parijs' pleidooi voor het basisinkomen diepgeworteld in de overtuiging dat een samenleving zich laat beoordelen op de mate van reële vrijheid, met andere woorden de waaier van keuzemogelijkheden, die zij biedt aan de minst vrije leden in die samenleving. Dat hier een echo van Amartya Sen in doorklinkt, is niet toevallig.

In het thema van het universele basisinkomen geniet Philippe Van Parijs wereldfaam. Maar zijn academische carrière beperkt zich niet tot dit ene thema. Hij studeerde filosofie, recht, politieke economie, sociologie en taalkunde, aan de KULeuven, Oxford, Bielefeld en Berkeley. Hij doctoreerde in de sociale wetenschappen aan de UCL (1977) en in de filosofie aan Oxford University (1980). Met die beheersing van uiteenlopende wetenschappelijke disciplines benadert hij dicht het ideaal van de *homo universalis*.

Hij doceert of doceerde aan 18 universiteiten, verspreid over vier continenten. Die internationale uitstraling leverde hem in 2007 zelfs een plaats op in een speciale uitgave van Belgische postzegels ter ere van negen vooraanstaande Belgische wetenschappers, geselecteerd op grond van hun nationale en internationale erkenning. Het was precies de samenhang tussen wetenschap en maatschappelijke verantwoordelijkheid die bij Philippe Van Parijs werd aangestipt als zijn persoonlijke inbreng in de hedendaagse wetenschap.

Hij is misschien boven al een begenadigd leraar – leraar in de goede, oude betekenis van het woord. Hij zoekt naar waarheid en wat hij leert, wil hij doorgeven – zonder kapsones, ondanks zijn indrukwekkende staat van dienst. Een ivoren toren zou hem verstikken. De essentie van Philippe Van Parijs is misschien wel dat hij wil helpen begrijpen. De gen van de maatschappelijke relevantie erfde hij van zijn vader. ‘Mon travail, même le plus théorique, a toujours été animé de la préoccupation de faire sens à d’autres que des théoriciens,’ zo lichtte hijzelf zijn wetenschappelijke attitude toe in juni 2001 toen hem de Francqiprijs werd uitgereikt, de hoogste wetenschappelijke prijs in ons land.

Marx indachtig, wil hij zich als filosoof niet beperken tot het interpreteren van de wereld. Verbeter die wereld, zou zijn lijfspreuk kunnen zijn – en meteen een oproep aan alle academici – vooral aan de jonge generatie academici die zich veroordeeld weet tot een *rat race* in hooggespecialiseerde Engelstalige publicaties, maatschappelijk relevant of niet. De rol van *public intellectual*, die Philippe Van Parijs met verve vervult, raakt voor de jonge academicus almaar verder buiten bereik.

Zijn hele volwassen leven lang heeft Philippe Van Parijs fora geanimeerd die maatschappelijk niet alleen relevant, maar ook opvallend invloedrijk bleken te zijn. Heel vroeg al, in 1986, richtte hij het *Basic Income European Forum* op, dat in 2004 tot *Basic Income Earth Network* (BIEN) werd omgedoopt en waarvan hij de internationale Raad voorziet. Het vormt thans een wereldwijd netwerk van individuen en groepen begaan met Van Parijs’ thema van het universele basisinkomen. Sinds 2001 coördineert hij het Ethisch Forum van de Universitaire Stichting waar academici de ethische dimensie van de almaar toenemende complexe wereld vanuit hun respectieve disciplines exploreren. In 2005 richtte hij samen met collega Kris Deschouwer en een reeks Franstalige en Nederlandstalige hoogleraren de Paviagroep op. Deze groep ijvert voor een federale kieskring in België, die de bedoeling heeft om een constructiefout in de Belgische democratie te herstellen, die verhindert dat federale ministers electoraal kunnen beoordeeld worden – positief of negatief – door het geheel van de bevolking op wie hun beslissingen betrekking hebben.

In 2007 helpt hij *Aula Magna* oprichten, dat een *out-of-the-box* reflectie over Brussel wil helpen bevorderen. Een jaar later lag hij mee aan de wieg van Re-Bel – voluit ‘Rethinking Belgium’, maar zonder koppelteken ‘rebel’ – rebel tegen het eenheidsdenken, tegen de wederzijdse vooroordelen, tegen de identitaire kramp aan Franstalige en aan Nederlandstalige zijde. Re-Bel heeft tot doel op een diepgaande, open, ernstige en niet-partijdige wijze na te denken over de vraag hoe de instellingen van de Belgische federale staat – of van om het even welke andere politieke entiteit die in haar plaats zou kunnen komen – er op lange termijn zou kunnen en moeten uitzien, rekening houdend met de steeds evoluerende Europese context.

Vanuit dezelfde bekommernis animeert hij sinds 1991 de Hoover Leerstoel aan de UCL. Wie het programma van de Leerstoel bekijkt, jaar na jaar, merkt al snel de ethische bekommernis op, de expliciet transdisciplinaire benadering, het uitgesproken prospectieve karakter van de aangesneden thema’s en vooral de wil om de essentie te ontdekken achter controversiële kwesties – kwesties waar nooit een perfecte consensus over kan bestaan, precies omdat ze zo delicaat zijn, maar die hij benadert met een geest van tolerantie en een opvallend respect voor alle meningen.

Philippe Van Parijs is ook een grenswandelaar. Hij bewandelt de grenzen tussen werelden die vaak met hoge mentale muren van elkaar gescheiden zijn. Opgeleid als filosoof, maar opgenomen in de wereld van de economen; continentaal denker met een sterke Angelsaksische inslag; gewaardeerd universitair wiens vorming meer te danken heeft aan de autostop die hij in zijn jonge jaren gretig heeft beoefend, dan aan academische auditoria; Franstalige met Vlaamse roots; Brusselaar die laveert tussen wijkcomité en Europese kringen vanuit de Paviastraat in de schaduw van het Berlaymontgebouw.

In zijn omzwervingen langsheen die grenzen heeft Philippe Van Parijs al te vaak geconstateerd hoezeer onbekend onbemind maakt, hoezeer vooroordelen oogkleppen doen opzetten, waarbij mensen tot karikaturen worden gereduceerd. Als mensen, groepen en volken zich terugplooiën op zichzelf en zich verschansen in hun eigen groot gelijk, stokt de communicatie en groeit het wantrouwen. De aanslepende

politieke crisis in België beroert Philippe Van Parijs dan ook in hoge mate. Deze heeft wellicht mede een rol gespeeld bij zijn beslissing om vanaf dit jaar niet langer les te geven aan Harvard. In Brussel voelt hij zich nuttiger dan in het buitenland, waar hij zich altijd wat in ballingschap heeft gevoeld. Hier kan hij zich ten volle wijden aan thema's die hij als grenswandelaar op een unieke manier kan doen helpen begrijpen.

Philippe Van Parijs is tenslotte een diplomaat *hors pair*. Een goed diplomaat toont diep respect voor alle standpunten, bezit het vermogen om zich in te leven in het standpunt van alle betrokkenen en vindt zo gemeenschappelijke grond, een oog gericht op het heden en het ander op de toekomst. Dat is de karaktertrek die velen in de afgelopen jaren zullen genoteerd hebben bij zijn publieke stellingnames in het Belgische politieke debat. Noch aan Vlaamse noch aan Franstalige zijde werd dit hem altijd in dank afgenomen. Maar als geen ander slaagt Philippe Van Parijs er in om zich in te leven in de gevoelens van beide taalgroepen, uit te stijgen boven het communautarisme dat publieke opinie en politici aan beide zijden van de taalgrens in zijn greep heeft gekregen, en met praktische stappen en originele suggesties, het probleem van vandaag te projecteren in een toekomstbeeld, dat als verplichte lektuur op het nachttafeltje zou moeten liggen van elke onderhandelaar, elke waarnemer die begaan is met de toekomst van dit land, zijn deelstaten en, vooral, zijn burgers.

VRIJ SPREKEN MAAR OOK ECHT LUISTEREN,
OVER ALLE GRENZEN HEEN
DANKWOORD
PHILIPPE VAN PARIJS

Raar, zeer raar dat ik hier vandaag sta. Want wie ben ik om hier een Vlaamse, anti-clericale, literaire prijs te durven ontvangen, of toch iets dat soms zo omschreven wordt? Wie ben ik om een prijs te ontvangen die gesticht werd uit woede omdat een pastoor *Het boek van Joachim van Babylon* te gevaarlijk had bevonden voor het Vlaamse volk?

Ik ben slechts een Franstalige Brusselaar die in hetzelfde jaar als de Arkprijs in een *hôpital français* geboren is, van ouders die Frans met elkaar spraken en in het Frans school hadden gelopen, mijn vader zelfs op het *petit séminaire de Malines* met de laatste generatie die dat nog in het Frans kon. Drie jaar later zat ik al in het Franstalig katholiek onderwijs en heb het sindsdien nooit verlaten. Volgens de Belgische nomenclatuur ben ik dus helemaal geen Vlaamse vrijzinnige, maar een Franstalige katholiek. En op de koop toe ook helemaal geen letterkundige. Ik heb wel op mijn zestiende een reeks liefdesgedichten geschreven, maar vond die nadien zo slecht en zo dom dan ik die allemaal in het smerig water van het rioolbeekje Molenbeek heb verspreid, op een grauwe winteravond, vlak bij het kerkhof van Ganshoren.

En toch. Toch kon toen al iemand wellicht vermoeden dat die Arkprijs ooit tot mij zou komen. In diezelfde winter, toen mijn volledig literair opus onherroepelijk in de Molenbeek wegzonk, zat ik in de retorica van het *Collège du Sacré-Coeur*, juist achter de Basiliek van Koekelberg. De leraar Nederlands had boeken laten kiezen uit een redelijk lange lijst. Een van de leerlingen koos een roman van een voor hem onbekende auteur, Marnix Gijsen, *Het Boek van Joachim van Babylon*. Uit de kritische discussie, in een rood schrift teruggevonden, blijkt dat die leerling niet alleen het boek grondig gelezen had, maar zelfs een stuk secundaire literatuur was gaan verkennen. Tegen het einde van zijn tekst citeert hij uit een boek van een zekere Gerard Verbeek, *Marnix Gijsen* (Brugge, Desclée De Brouwer 1966):

“Het is een onweerstaanbaar boek voor wie geestelijk volwassen... en dus eerlijk, belangeloos, esthetisch kan lezen. Wie dat niet kan vergaat onder de praktische en theoretische beschouwingen die de esthetische categorie vreemd moeten zijn; voor hem is het een gevaarlijk boek.” Dat zegt Gerard Verbeek, eer[bied]waardige katholieke criticus, in een zeer katholiek boekje dat hij over Marnix Gijsen geschreven heeft. Wie een boek ‘belangeloos’ leest is een lafaard of een stommerik. Hij weigert aan de letterkunde haar echte waarde te geven: haar corrosieve waarde. En het zou de triomf zijn van de schijnheilige ‘humanistische’ of ‘christelijke’ opvoeding de literatuur slechts ‘esthetisch’, ‘volwassen’ te laten lezen. In een boek heeft me de ‘esthetische categorie’ nooit geïnteresseerd. Ik lees boeken omdat ik er pogingen in vind om te antwoorden op de vragen die ik mij ook stel. Als een boek iets in mijn leven verandert, dan beschouw ik het als een ‘goed’ boek; als de inhoud geen gevolg heeft op mijn bestaan is het een ‘slecht’ boek. ‘Joachim van Babylon’ is een goed boek.”

In de marge schreef de leraar met een rode pen: “Z.G. 9/10.” Die leraar zit vandaag in deze zaal: Fernand Bruffaerts, toen leraar Nederlands op het Heilig Hart College en ook een beetje op het *Collège du Sacré Coeur*. En de Franstalige leerling die *Joachim van Babylon* zo goed vond, dat ben ik. Ik wist toen niet dat dat boek een twintigtal jaar eerder zo’n hevige polemiek had uitgelokt dat er een prijs van het Vrije Woord zou uit ontstaan. Ik vermoedde nog minder dat ik een veertigtal jaar later die prijs zou krijgen. Maar tussen mijn verdediging van Marnix Gijsen tegen die ‘eerbiedwaardige’ Gerard Verbeek en de reactie van Herman Teirlinck en anderen tegen de Eerwaarde Heer Joris Baers die tot de stichting van de Arkprijs heeft geleid is er meer dan een oppervlakkige analogie.

Het feit dat ik hier vandaag sta heeft trouwens ook iets te maken met het feit dat ik leraars heb gehad die ervoor gezorgd hebben dat ik na twaalf jaar *Collège du Sacré Coeur* niet alleen in staat was het boek te lezen en ervan te genieten maar me ook vrij voelde om over dat boek te schrijven wat ik echt dacht. Ons vrije woord heeft veel te danken aan de leerkrachten die ons hebben leren lezen, ook in andere

© Foto Semaines sociales de France

talen, en kritisch denken, ook in katholieke colleges. Dank u hiervoor, Monsieur Bruffaerts, en dank aan uw vele collega's in Brussel, in België en in de hele wereld die het vrije woord hebben aangewakkerd, aangemoedigd, verbeterd, verstevigd, zodat het ook decennia later nog door hun oudleerlingen uitgesproken en verdedigd kan worden.

Toen ik later zelf een leerkracht werd heb ik die taak proberen over te nemen. Niet meteen met groot succes. Mijn eerste leeropdracht aan de UCL was de cursus filosofie aan 250 eerstejaarsstudenten in de economische, sociale en politieke wetenschappen. Ik deed dat als plaatsvervanger van collega André Léonard, nu Aartsbisschop André-Mutien (André-Joseph) Léonard, toen hij directeur was van het Seminarie van Louvain-la-Neuve. Maar na drie jaar werd die cursus mij abrupt ontnomen door Rector Mgr Massaux: te subversief, vond hij in het licht van de klachten dat hij gekregen had, niet kritisch genoeg over marxisme bij voorbeeld, en niet genoeg in de filosofische stijl van de man die ik verving.

Later beleefde de UCL gelukkig zijn Perestroika dank zij Pierre Macq, haar eerste lekenrector, die me 20 jaar geleden vroeg de Hoover leerstoel voor economische en sociale ethiek op te richten. Wat de universiteit van mij verwachtte, schreef hij in zijn benoemingsbrief, was 'une parole claire et compétente' over de ethische dimensie van economische en sociale vraagstukken. Met 'parole claire', legde hij me later uit, bedoelde hij helemaal niet de officiële stelling van de Université Catholique de Louvain, en nog minder de dogma's van het Vaticaan, maar de heldere stem van iemand die de tijd neemt om samen met collega's uit verschillende disciplines over moeilijke problemen na te denken en de moed heeft om in het openbaar zijn nek uit te steken, zonder te choqueren voor het plezier maar ook om zonder te aarzelen de heersende consensus te breken, op grond van zijn persoonlijke synthese van wat geweten is en van de waarden waarin hij gelooft.

Het vrije woord verdedigen betekent dus zijn eigen mening uitdrukken, ook en vooral wanneer die de *pensée unique* van het tijdperk tegenspreekt, of die van zijn eigen gemeenschap, of de orthodoxe *anti-pensée-unique* van zijn eigen clubje; ook en vooral wanneer de waarheid niet prettig is en politici en media die daarom niet zo graag vertellen. Maar het vrije woord verdedigen betekent ook, in onze tijd

even veel als in de tijd van Voltaire, de vrijheid van anderen verdedigen om dingen te zeggen waar we zelf niet mee akkoord gaan, bij voorbeeld het recht van André Léonard om te zeggen dat homoseksualiteit een ziekte is zonder het risico te lopen daar een taart in zijn gezicht voor te krijgen; of het recht van anderen om te beweren dat het integendeel heteroseksualiteit is die een ziekte is, of het recht te beweren dat Ashkenaze Joden gemiddeld een hoger IQ hebben dan Sefardische Joden, of Blanken dan Zwartten, of Aziaten dan Europeanen; en zelfs het recht om een creationist of een negationist te zijn zonder een *Berufsverbot* te krijgen of in de cel te eindigen.

Die bereidheid om mensen afwijkende dingen te laten zeggen en om naar die mensen kritisch maar toch écht te luisteren is even belangrijk voor de verdediging van het vrije woord, als zelf van die vrijheid gebruik te maken. Die bereidheid doorgeven aan mijn studenten beschouw ik overigens als een centraal element in mijn opdracht als prof. De cursus die ik naar aanleiding van de stichting van de Hooverleerstoel creëerde werd enkele jaren geleden door de Faculteit verplicht gemaakt voor zijn nu meer dan 500 derdejaarsstudenten in de economische, sociale en politieke wetenschappen. Het hoogtepunt ervan is de dialoog die elk jaar plaatsvindt tussen de studenten en vooraanstaanden die veel van elkaar (en dus ook vaak van mij) verschillen: zo hebben we Etienne Vermeersch *en* Dyab Abou Jahjah te gast gehad, Riccardo Petrella *en* Jean-Pierre Hansen, François Houtart *en* Nabil Ben Yadir, Béatrice Delvaux *en* Bart De Wever. En volgend jaar, waarom niet, André Léonard.

Die vrijheid van afwijking beschermen tegen de dictatuur van de politieke correctheid is van groot belang. Maar hieruit volgt niet dat alles goed is om uit te spreken, ook leugens, ook beledigingen. Er is geen beschaving zonder zelfcensuur. Men mag niet zomaar dingen vertellen zonder te checken of die waar zijn, vooral wanneer men een prof is, of een navorser, of een journalist, of een blogger, of een vrijwillige medewerker van Wikipedia, of zelfs maar een bescheiden twitteraar. En wie dat niet doet, of onvoldoende, mag daar gerust voor gesanctioneerd worden. Door verlies aan respect in zijn *peer group*. Door verlies aan geloofwaardigheid in bredere kringen.

Ook woorden waarvan men denkt, of zelfs weet dat die waar zijn, worden soms beter nooit uitgesproken, omdat die nutteloos kunnen

kwetsen, bij voorbeeld, of onvermijdelijk misbegrepen zullen worden, of een moeizame verzoening zullen saboteren. De Deense karikaturen van Mohammed mogen gerust grondwettelijk beschermd blijven door de vrijheid van meningsuiting. Maar tussen de vele dingen die een journalist of een medium wettelijk het recht heeft te zeggen moet er voortdurend geselecteerd worden. Niet alleen om valsheden te verwijderen. Ook om niet onnodig te kwetsen. Sommige kwetsende waarheden zijn niet belangrijk genoeg om gezegd te moeten worden. En de manier waarop men potentieel kwetsende dingen zegt is ook van groot belang. Dit is geen onderdrukking van het vrije woord. Dit is een belangrijk en legitiem aspect van wat het betekent een goede journalist te zijn, en ook van wat het betekent zich als burger op een verantwoordelijke wijze openbaar uit te drukken.

Op deze wijze gebruikt is het vrije woord een bron van hoop, eigenlijk de allerbelangrijkste bron van hoop, voor onze maatschappij en voor onze wereld. Het is door eerlijk met elkaar te praten, door naar elkaar aandachtig te luisteren, over alle grenzen heen, tegen alle vooroordelen en *cordons sanitaires* in, dat we gedwongen worden onze beweringen te ondersteunen en onze stellingen te rechtvaardigen, dat we verplicht worden te trachten aan te tonen dat wat we zeggen waar is en wat wij eisen fair. Schijnheiligheid kan daar een rol in spelen. Maar ook dat kan helpen. En er is geen andere weg. De weg van het woord dat men tot anderen richt nadat men naar hen heeft geluisterd, om begrepen te worden, om te overtuigen, ongebonden maar beheerst, verantwoordelijk maar vrij.

WEERBARE WEERBARSTIGHEID

LUKAS DE VOS

*De beschaafde dwarsliggerij
van Philippe Van Parijs*

“I cannot help fearing that men may reach a point where they look on every new theory as a danger, every innovation as a toilsome trouble, every social advance as a first step toward revolution, and that they may absolutely refuse to move at all.” Met die bijna profetische waarschuwing van Alexis de Tocqueville opent de betreunde geschiedkundige Tony Judt zijn politiek essay *Ill Fares the Land*. Wie het jaar schimmengevechten om tot een nieuwe regering in België te komen onder het vergrootglas legt, kan alleen ootmoedig zijn over de visionaire kracht van Tocqueville toen hij in 1840 deel II schreef van *De la Démocratie en Amérique*. (Prettige bijkomstigheid: beide delen zijn eind april voor het eerst volledig in het Nederlands vertaald.) Tocqueville beschrijft het spanningsveld tussen gelijkheid – het na te streven maatschappelijk ideaal – en vrijheid. De gevaren die hij onderkent zijn aktueller dan ooit: vlakschaving door meerderheidsmimicri, de neiging tot het konformisme van de kleinste gemene deler, en ongebreidelde vrijheid die tot puur individualisme leidt, en dus tot uiteenspatting van de samenleving. Tocqueville behandelt de kern van het liberalisme.

Maar net dat liberalisme schiet zichzelf in de voet als het reducerend tewerkgaat: het leidt tot puur economisme (de uitschakeling van de staat als verdelende rechtvaardigheid), tot Thatcherisme (wie niet werkt heeft daar zelf schuld aan), tot roofofbouw (de bubbel van het spekulatieve bankwezen, de internethype, het vastgoedopbod, is nog maar net gesprongen met de crisis van 2008, of dezelfde speculanten en managers slaan opnieuw het bekende pad van zelfverrijking en marktdiktatuur in). Peter Sloterdijk heeft daar in *Die nehmende Hand und die gebende Seite* behartenswaardige en hoogst uitdagende dingen over geschreven. Het liberalisme, net als het anarchisme, stelt hij, is vertrokken vanuit de verkeerde premissen: de staat is niet terug-

gedrongen tot een verwaarloosbaar verband van losse samenhang, maar heeft zich integendeel omgeturnd tot de roofridder die hij is, tot het waterhoofd dat hij niet behoort te zijn, tot 'kleptokratie' door het innen van steeds meer en ondoorzichtige taksen en belastingen met als enig doel zichzelf te versterken. Daardoor verbrokkelen zowel gelijkheid als vrijheid.

Que faire?, om het met Lenin te zeggen. "There is a price to be paid for conformity", zegt Judt in het hoofdstuk dat ironisch leentjebuur speelt bij Lenins retoriek. "A closed circle of opinion or ideas into which discontent or opposition is never allowed – or allowed only within circumscribed and stylized limits – loses its capacity to respond energetically or imaginatively to new challenges." Het gaat om oneindig meer dan een organisatorische denkoefening of de uitbouw van een sociaal-ekonomische strategie. Het gaat om een veel diepere grondvest van de menselijke samenleving: het welzijn. Waar alle ekonomische theorieën hun benadering verenigen tot het nastreven van welvaart, en de afgodendienst van de 'groei', is Judts verbetering vooral gericht op waardigheid, op respekt, op welbehagen, niet op materiële ambitie. De reden daarvoor ligt besloten in de aanzet van zijn intellektueel testament: de opmerking van een jonge kollega dat de vorm van zijn geschriften revelender is dan de inhoud: "You speak of being angry at our political quiescence; you write of the need to dissent from our economically-driven way of thinking, the urgency of a return to an ethically informed public conversation. No one talks like this anymore." Niemand? Dan buiten Philippe Van Parijs gerekend.

Want de moderne samenleving heeft nood aan een etisch reveil – niet gestoeld op een heilsleer of een dwingende moraal die zich moet optrekken aan sanktionering en wetgeving, maar op het overwinnen van pleinvrees. Van Parijs gebruikt daar een even tastbaar als eenvoudig beeld voor. In 'Cultural Diversity against Economic Solidarity'. Hij kijkt even rond in de Europese wijk, waar na de lunch de lobbyisten verdwijnen en 'Armenian and Aramean men' een godganse dag kletsen en kaartspelen, terwijl Brusselse madammekes hun hondje uitlaten. "Peaceful coexistence, but between the various sets, I never saw one word being exchanged." Niet dat kommunikatie per se moet,

maar het blijft toch een wonderlijke vaststelling dat mensen gewoon door en naast elkaar kunnen leven, zonder ooit een raakpunt te krijgen (andere scholen, andere ontmoetingsplaatsen, andere kerken, andere vrijetijd, andere cultuur). Alleen de straat, de supermarkt, het pleintje noden tot (geestelijke) aanraking.

Maar dat is te weinig om een omvattend systeem als de sociale solidariteit te schragen. De babelse verwarring van culturen en talen stuit op het pantser van economische solidariteit. Interactie is onmisbaar als 'de staat' (in de betekenis van het *contrat social*) wil en kan werken als een 'aktieve welvaartsstaat'. Dat wil zeggen – en al sinds het begin van zijn publikaties en h er-denking van het marxisme is dat het stokpaardje dat Van Parijs niet aflatend berijdt – 'bijstand voor gezinnen met lage inkomsten'. "Bijstand die niet als Sloterdijks liefdadigheid moet bekeken worden, maar als een morele overtuiging, die zich vertaalt in een universele uitkering voor elke burger, rijk of arm. Zo'n basisinkomen moet onvoorwaardelijk toegekend worden, los van arbeidsprestaties of zelfs arbeidsintenties." In een gesprek met Christopher Bertram ("The Need for Basic Income", *Imprints*, 1, 3 maart 1997) plakt Van Parijs daar zelfs bedragen op: "In the short-term, we are thinking of a basic income that would correspond to roughly half the current guaranteed minimum income for a single person." En waar moeten de nu al schuldbeladen staten dat geld halen? "In the case of a European basic income, it might be coupled to a significant European tax on energy consumption." Vandaag zal Van Parijs daar ongetwijfeld aan toevoegen: en een Tobintaks op financiële transacties, en een heffing op alle spekulatieve geldstromen. Of nog, zoals de (rechts-konservatieve!) Hongaarse regering Orbán voorstelt: belast alle bonussen boven de 15.000 euro aan 98%.

Van Parijs noemt dat een kapitalistische weg naar het kommunisme. Waarin gelijkheid en vrijheid elkaar in evenwicht houden, want echte vrijheid is geen formele vrijheid. "Real freedom includes a right to do as one might wish, but goes beyond it by also taking account of the means that are required in order to do what one might wish to do." Daar zit natuurlijk een romantisch-utopische gedachtengang achter, maar afkeurenswaardig is zo'n stelling nooit.

De problemen ontstaan maar als je tracht die bijna vanzelfsprekende etische dimensie af te toetsen aan de staatsvorm waarin je leeft. Van Parijs is zich daarvan terdege bewust. Want net om die reden wil hij werk maken van ‘democratic engineering’ (ook al klinkt dat verdacht marxistisch, de technische maakbaarheid van mens en maatschappij; of diepkristelijk, de omvorming van de mens naar een schepsel dat geleid wordt door hogere doelen en instanties). “How should we design our political institutions so that in the long term, or at equilibrium, we can get as close as possible to social justice?” De moeilijkste denkoefening wordt dan vanzelfsprekend in het eigen hart te kijken. Hoe kun je politieke instellingen in een (kon)federale staat als België bijsturen om dat ideaal uit te werken? Vragen die het kiesstelsel behelzen, maar ook de bevoegdheidsoverdrachten, economische transfers (jaarlijks elf miljard euro van Vlaanderen naar Wallonië heeft Vives net berekend), identiteit. En dat ligt een stuk minder eenvoudig.

Ik zal eerlijk zijn. Ik koester al lange tijd het grootste wantrouwen tegenover zogenaamde denkgroepen. De Paviagroep, de Gravensteengroep, de BUB (al wordt daar nauwelijks gedacht: ik krijg daarnet een pirouette van geschiedenisvervalsing onder ogen om toch maar te bewijzen dat, historisch, Vlamingen vooral Franse onderdanen zijn, en ergo, het huidige devolutiedebat ongegrond is; we moeten die mensen dringend diets maken dat Arnulf De Grote – die Vlaanderen uitbreidde tot de Somme – misschien wel een leenman was, virtueel dan toch, maar dat het ‘Frankrijk’ dat BUB voor ogen staat pas vijf eeuwen later is tot stand gekomen; en dat centralisme de doem van onderdrukking in zich draagt; of zoals de Franse minister van buitenlandse zaken Alain Juppé pas erkende: “Frankrijk is gebouwd op de uitroeiing van andere culturen, talen en volkeren: de Bretoenen, de Elzassers, de Vlamingen, de Occitanen, de Savooien”; en dan vergat hij de Basken nog).

Terug serieus: ik was van plan een gegronde analyse te maken van de (on)haalbare Pavia-doelstellingen. Maar na lektuur van Van Parijs’ dankwoord heb ik daarvan afgezien: een verzoener, een man met een open geest, een warme man val je nooit af. Je tracht alleen de karikaturale waanbeelden te ontmaskeren en de breuklijnen in de uitgangspunten

scherp te stellen. Eén zo'n zwakke plek is de grootstadsgedachte. Het is de ziekte van intellectuelen (en ik ontsnap er zelf niet aan). Wat je voor vanzelfsprekend houdt, is niet vanzelfsprekend. Het failliet van de multikulturaliteit (ik citeer Angela Merkel) heeft uitsluitend vandoen met de verengende veralgemening die *people on the move* delen, maar die niet noodzakelijk doordringt aan de toeg in Geel-Bel of Nassogne, en al evenmin de voorwaarden kan scheppen voor de verlangde dialoog die stroomlijning van de actieve welvaartsstaat moet mogelijk maken. Grootstadsgedachten (de Dansaertvlamingen) zijn maar een deel van het netwerk, dominant, dat wel, maar even vlakschavend als de natiestaat. Waartegen vaak irrationeel verzet ontstaat. Ik ga niet zo ver om het *gesundes Volksempfinden* als hanteerbare categorie te introduceren. Het is immers juist de taak van de politiek om de zwarte randen af te snijden en opties te nemen die niet noodzakelijk door een meerderheid gedragen worden (maar wel kunnen afgestraft worden bij verkiezingen). De multiculturele maatschappij is met andere woorden géén evident gegeven, en nog minder een maatstaf waaraan het kiesgedrag dient afgemeten. Op dit ogenblik heeft amper tien procent van wie in dit land leeft niet de Belgische nationaliteit. Concentraties (illegalen inbegrepen) doen zich voor in Brussel, Antwerpen, Gent, Luik, en wat kleinere provinciesteden als Charleroi of Mechelen. Maar de te voeren politiek heeft heel andere accenten in die steden dan in, pakweg, de Westhoek of in Haspengouw. België, het spijt me dat ik het moet zeggen, is Brussel niet. Is zelfs Antwerpen niet.

En daarom sta ik altijd verbijsterd toe te kijken hoe de goegemeente geen vragen stelt bij de blijkbaar onvermijdelijke, voortschrijdende centralisatiegedachte, die zich vastzet op alle geledingen van het land: het vervoer, de werkkring, de financiële netwerken, de diplomatieke vertegenwoordiging, de geldstromen, de inwijking – alles 'moet' worden gekanaliseerd naar het middelpunt. Parijse dwangmatigheid. (Wat heb ik aan een wegwijzer die al in Assenede naar Brussel verwijst, of in Besançon naar Parijs?) Ik dacht daarom het ondenkbare. Wat als we nu es in omgekeerde richting zouden denken? Ontvetting van het centrum? Uitkleding van Brussel? Terugschroeven van Brussel tot wat het de facto is: een op een hoop gegooide, slecht gerunde dorpen?

En van de Europese wijk is best een klein Canberra te maken – met respect voor de culturen en talen die gemeenzaam gebruikt worden. Nederlands dus. En Frans. Een illusie? Ik ben gaan grasduinen in het werk van Peter Yves, *Managing or Celebrating Linguistic Diversity in the EU?* Yves gaat, terecht, diep in op het gedachtengoed van Philippe Van Parijs, die pleit voor een *lingua franca*, het Engels (zoals het Frans in de 18e eeuw, het Grieks in Romeinse tijden, het Maleis in heel Zuid-Oost-Azië, het Swahili in Oost-Afrika). Yves betwijfelt de democratische ‘keuze’ van een dergelijke optie. “My point is that the crucial development in most European nation-states included a language policy that cannot be explained or understood from a rational choice individualistic perspective.” Simpel gezegd: het is opgelegd. (Vandaar de bijna racistische betoger die begin dit jaar het plakkaatje meedroeg in een Brusselse optocht: “Marre des revendications linguistiques flamandes! De la modestie svp quand on a une langue si locale...” Echo’s van ‘Keer naar uw dorp’ bij de Marsen op Brussel zijn nog altijd niet weggedeelsterd.) Yves heeft nog een punt: “Most of the major ideologues committed to forging modern nation-states were convinced of the need for national languages often *for military and economic reasons as well as democratic and social ones*” (mijn kursivering). Maar de vraag die niet gesteld wordt, een gevolg van opzettelijke blindheid, is: “Does this new shift to democracy above the level of the nation-state also entail a different role for language within democratic institutions?” De vraag formuleren is ze beantwoorden. Ja. En dat gaat ten koste van de democratie, zoals het gelijkheidsprincipe de vrijheid in het gedrang bracht, en vice versa. De Wet van Laponce is daar radikaal nuchter in: “Entre le fort et le faible, c’est la liberté qui opprime et la loi qui affranchit.”

Ik ben die taalvoorstellen van onder meer Philippe Van Parijs gaan afmeten aan een boeiend voorbeeld: de status van de Ålandeilanden. In 1921 kende de Volkenbond de soevereiniteit over die eilandenketen in de Oostzee toe aan Finland, dat zich maar kort tevoren had afgescheurd uit het Russische Rijk. In de ‘Nationernas Förbund’-verklaring (ondertekend op 10 oktober, onder leiding van Paul Hymans) staat duidelijk gestipuleerd dat de Ålands eentalig Zweeds blijven (97% van de bevolking sprak zich overigens in een petitie uit voor terug-

keer naar het Moederland, maar de Volkenbond legde dat naast zich neer), en onderwijs in het Fins zelfs verboden was. In tegenstelling tot Brussel werden de Ålands dus niet kunstmatig ‘gemultikulturaliseerd’. Toegegeven, de omstandigheden lagen heel anders, de rol van de eilanden is verwaarloosbaar in vergelijking met de huidige Europese hoofdstad (vroeger gewoon een halte voor Thurn & Taxis), en de politieke besluitvorming heeft een eeuw later natuurlijk ook een complete gedaanteverwisseling ondergaan.

Maar Ålands hoofdstad Mariehamn herbergt ook een bijzonder actief Vredesinstituut. Dat houdt zich met drie onderzoeksonderwerpen bezig: veiligheid (Åland is na de Krimoorlog in 1856 volledig gedemilitariseerd), zelfbeschikking, minderheden. Eén van de onderzoeksters, de Duitse Sarah Stephan, heeft net een indringende studie gemaakt van de rol der Europese regio’s. In *Regional Voices in the European Union* komt zij tot een verrassend besluit: het zijn de regio’s die de broodnodige verscheidenheid waarborgen, en dus het beste wapen tegen ondemokratisch centralisme vormen; de regio’s zijn de sterkhouders van het veelgelaagd bestuur (*Multilevel Governance*) in Europa, en houden het meeste voeling met de burger: “especially regions with legislative power (zoals onze deelstaten) maintain close proximity to the democratic constituencies of the European Union and are careful not to follow an integration-logic that has lost force”; en vooral: meer zelfstandigheid voor regio’s leidt niet tot isolatie, maar integendeel tot een grotere onderlinge afhankelijkheid en nauwere contacten.

Dat staat haaks op een aantal voorstellen van de Paviagroep, of zet serieuze vraagtekens bij de soms loze voorstellen die politici-in-nood te pas en te onpas ventileren, en die de vorm boven de etiek laten gaan (het viergewestenplan van Vande Lanotte, de terugkeer naar de provincies, de hernationalisering van sommige deelstaatbevoegdheden). Ik wil de noodzaak tot nuancering even aantonen met drie krantenbijdragen uit 2010 van Philippe Van Parijs.

In een eerste stuk, een ‘Open brief aan André-Joseph Léonard, Grootkanselier van KUL en UCL’, in *La Libre Belgique* van 2 februari

en *De Standaard* van 3 februari 2010, breekt Van Parijs een lans voor verdraagzaamheid tegenover een man die vooraf al veroordeeld werd als dogmatische zetbaas van het Vaticaan en etisch verwerpelijke *Prinzipienreiter*. Als onomwonden tegenstander van een kerkelijk vorst die meent iedereen te kunnen kapittelen inzake moreel gedrag (zonder de eigen uitwassen van zijn Kerk met een *auto-da-fe* uit te roeien, en daar ook weinig bereidheid toe toont), breng ik de grootste achting op voor de verzoenende toon die Van Parijs hanteert. Léonard is niet gekozen, stelt hij, vanwege zijn overtuigingen, maar ondanks zijn rechtlijnigheid. “Ik apprecieer en bewonder mensen die aan de druk van de *pensée unique* weerstaan en in het openbaar meningen durven te verkondigen waarvan het *bon ton* is om ze belachelijk te maken of er zich over te verontwaardigen.” Dat is pure Voltaire, en daar mag ik inkomen. Verfoeilijk als de gedachten mogen zijn, en zelfs misdadig tot wat ze leiden kunnen (het hele debat over voorbehoedsmiddelen en vruchtafdrijving), ze hebben recht van bestaan. En recht op verwerping of bestrijding. Alles is beter dan ze onder de korenmaat te zetten (zoals de schutkring rond het toenmalige Vlaams Blok achteraf heeft aangetoond). Ik deed ook ontdekkingen. Zo bleek Léonard een voorstander te zijn van docentenevaluatie door studenten, en een verdediger van Petrella’s andersglobalisme. Ik begrijp wat Van Parijs in zijn dankwoord zegt: “zonder aarzelen de heersende consensus te breken, op grond van persoonlijke synthese van wat geweten is en van de waarden waarin je gelooft”. Met praktische gebruikmaking van het conservatieve aureool dat rondom de grootkanselier-aartsbisschop hangt: “Zo kon Richard Nixon het zich veroorloven om de Chinese Volksrepubliek uit haar isolement te halen. Dankzij de jouwe kan je misschien iets soortgelijks helpen verwezenlijken in verband met België’s islamitisch intellectueel leven.” Eén-nul voor Van Parijs.

In *De Morgen* van 27 mei en *Le Soir* van 28 mei 2010 verscheen een opiniestuk van vier Brusselse academici (onder wie de voormalige trotskist Erik Corijn die stug vasthoudt aan de emanciperende rol van de stadskultuur tegenover pendelaars en provincialen). Daar stond ik toch even van te kijken. “Een staats hervorming voor onze kleine wereldstad”, Jezus Kristus, wie bedenkt dat soort zelfkastijdende verkleinideetjes? Uitgangspunt was het ‘gezamenlijk cultuurplan’ van

begin 2010 (en waarvan 'Niet in Onze Naam' een larmoyante uitloper is). "Het Brussels Gewest is een succes", claimen Van Parijs cs. Op welk gebied dan? Als ik de vier musketiers mag geloven: inzake aantrekkingskracht. Nu al slaagt geen enkele van de negentien gemeenten erin (vooral de arme) om voor een degelijke sociale opvang van al die (illegale) immigranten en gezinsherenigers te zorgen, nu al toont het onderwijs (ook het Nederlandstalige, als schermt Paskal Smet ermee dat 18 van de 26 miljoen Vlaamse investeringsfondsen naar Brussel worden afgeleid; ik zei het al: de hypnotische blik van het centralisme) dat het zijn taken niet meer naar behoren kan vervullen. Toch vinden de vier dat "de Brusselse regering bevoegd moet worden voor het onderwijs". Niet met mijn kind! En dat in naam van 'de territoriale logika'. Zelfs een Vlaams-nationalistisch (links) blad als *Meervoud* erkent de waarde en eerlijkheid van Van Parijs' verzet tegen de verkrampte houding van beide taalgemeenschappen in Brussel. Maar, voegt Bernard Daelemans er niet onterecht aan toe, als het over de opheffing van kulturele en onderwijskundige autonomie en taalscheiden kolleges gaat: "Zijn de acht (Franstalige) ondertekenaars zelf zo naïef te geloven dat dit 'vanzelf' harmonieus zal verlopen, of hopen ze dat er genoeg Vlamingen zo naïef zijn om mee te werken aan het afbreken van hun toch al geringe machtsposities?" Eén-één.

En dan is er het licht dat Van Parijs laat schijnen over de regeringsvorming. Het is natuurlijk aantrekkelijk om alweer in te hakken op Bart De Wever, die een zeldzame consistentie aan de dag legt (verwerpelijk op economisch gebied, zeer zeker, maar niet minder konsekvent dan de beleidslijn van Léonard). Dat doet Van Parijs in *De Morgen* en *Le Soir* van 23 oktober 2010 niet. De Wevers tegenvoorstel is op dat ogenblik zonder te lezen en binnen het uur afgeschoten door de ps. Natuurlijk was het geen evenwichtig vergelijk dat De Wever op tafel legde, schrijft Van Parijs. Dat kon ook niet, want het ging uit van een onderhandelaar, niet van een onpartijdig bemiddelaar. Toch heeft De Wever het voordeel van de duidelijkheid. Alleen, en daar botst Van Parijs op zijn Brusselse tunnelvisie, er dient een toegeving gedaan voor de – overigens door de Raad van State al bekrachtigde en wettelijke – opsplitsing van BHV, 'un problème mineur en soi'. Waarom dan eigenlijk, voor een akkefietje, en vooral als de wet de wet

is? “Un jour viendra où les Flamands comprendront qu’il est de leur intérêt que ce petit bout de territoire (de zes facilitéengemeenten) soit rattaché à la région trilingue de Bruxelles-Capitale, tout comme les Wallons ont fini par comprendre qu’il était de leur intérêt que l’UCL soit éjectée de Louvain.” (“*Er zal ooit een dag komen waarop de Vlamingen zullen begrijpen dat het in hun belang is dat kleine stukje grondgebied bij het drietalig Brussels Hoofdstedelijk Gewest te voegen, net zoals de Walen uiteindelijk begrepen hebben dat het in hun belang was dat de UCL buiten werd gegooid in Leuven.*”) Dat zijn appels en peren. Een drietalige gemeenschap in Brussel? Frans-Engels-Arabisch? (Het is bedoeld als provokatie, want Van Parijs is ruimhartig genoeg om Nederlands bij de drie te rekenen). De splitsing van Leuven had overigens weinig vandoen met gewestvorming. Het was niet meer dan het wegwerken van een scheefgegroeide aanwas die de stichting van België had laten slingeren (zoals straks ook de Plantentuin in normaal beheer zal worden overgenomen). Nee, het gaat om bewust in stand gehouden mythes en vooroordelen. Dat Paul Magnette nog durft te stellen in *Grandeur et Misère de l’Idée Nationale* “que la rencontre entre le socialisme et le mouvement flamand ne s’est jamais véritablement faite”, getuigt van kwade wil, Huysmans, Van Extergem, Coppieters, Van Miert, De Beul indachtig. Even dom was het van NVA om vals geld naar Strépy-Thieu te brengen, een minachtend gebaar dat onnodig smalend behoeftiger streken stigmatiseert. Even dom was het zwakgebod van Béatrice Delvaux om voortdurend met satire te scherpen als ze eigenlijk bloot racisme tegenover de Vlamingen bedoelt (woonkode en volkenmoord vermengen, *faut le faire*; NVA-ers op een lekke boot de zee insturen, waar is de grap?) Want omgekeerd gaat het steevast om Franstalige territoriumuitbreiding, een konstante in de geschiedenis van het federalisme. En het is merkwaardig dat waar betwisting is, het *ius solis* gehanteerd wordt, en waar overheersing is, *le droit du père de famille* moet gelden.

Hier volg ik niet meer. Van Parijs vergist zich van tegenstander. Het is niet de anderstalige, het is niet de *man-die-buiten-de-grootstad woont*, het is niet de dompelaar of de pendelaar die het doelwit en de inzet van structurele hervormingen moet zijn. (Wat Van Parijs niet impliceert, maar wel veronachtzaamt). De echte tegenstander is de

centralist, de spekulant, de gedachtenpolitie – niets is beangstigender dan een politiechef aan de Westkust die openlijk durft te zeggen dat “iedereen verdacht is tot het tegendeel bewezen is”; en het gaat daar om toeristen in de eerste plaats; “die man hoort niet op zijn stoel,” zei een rechtsgeleerde –, de kongsi’s van macht en kapitaal. Eenvoudig vertaald: de rijken die zich alles kunnen permitteren, van het opkopen van vastgoed in de groene zones rond Brussel (evengoed in Waterloo als in Hoeilaart), de eurokraten die wel willen stemmen (want ik betaal toch gemeentebelastingen!), tot de afgedwongen klassejustitie voor witteboordenkriminaliteit, maar geen integratie zoeken (ik heb zelf lang genoeg eksamens afgenomen in de internationale en Europese scholen rond en in Brussel en Antwerpen), de Armeniërs en Arameeërs die zich begraven in hun niet-democratische tradities en waartegen men niet durft op te treden, de madammekes die hun hondje (en de Baskische zaak) boven hun burens laten gaan, de ziekenhuizen die weigeren de taal van de patiënt te begrijpen (zoals ik met mijn eigen tante meemaakte).

Daar gaat het om. De verbreding van de afgrond tussen de ‘elite’ en de ‘modderen man’. De versmachtende ‘politieke korrektheid’. De steeds wijder gapende kloof tussen de bankier en de dopper. De groeiende abstraktie van de macht, waardoor de burger zich op sluipende wijze ontheemd zal voelen, gevangen in een black box waarvan hij de vorm niet herkent, niet kan herkennen omdat de macht verwasemd is tot iets ongrijpbaars en onbeheersbaars, en de burger zelf niet langer in een samenleving huist, maar in het hologram van een samenleving. Als een verslaafde onder het opium van aangewakkerde konsumptiedrift. Als een patiënt onder de narcose van een beroezing die beschreven staat in dystopieën als die van Thomas Disch (het onontkoombare spinneweb van de onvrijheid in *Camp Concentration* en *The Prisoner*) of Philip K. Dick (de drugsverdwazing en niet-verifieerbare, strikt subjectieve werkelijkheidsinbeelding in *A Scanner Darkly* en *The Three Stigmata of Palmer Eldritch*).

Het gaat om de onbereikbaarheid van informatie en afwezige verantwoording, waarvoor Europa symbool mag staan. Zegt Rik Van Cauwelaert: “Steeds vaker wekt de Europese Unie de indruk een

hefboom te zijn in handen, niet van haar burgers, maar van een heel aparte politieke klasse en van superrijken.” Met als apotheose, na de instorting van Griekenland, Ierland, Portugal: “De Europese Unie zou allengs wel eens de sterkste motor kunnen blijken voor een forse heropleving van het nationalisme.” Daarom huiver ik voor de verdovende waan, de trance die nationalisme heet, het Belgische in de eerste plaats, het Vlaamse niet minder. Of voor Magnettes “le droit du peuple bruxellois à se gouverner lui-même”. Welk Brabants gepeupel?

Sta me toe, Philippe, Paul-Henri Spaak te citeren: “Nous avons peur.” Niet van de regionalistische oprispingen en verlangens. Wel van staatsterreur en misschien nog erger: van naamloze, gevoelloze, bureaucratische onderdrukking, die afluisteren vanzelfsprekend vindt, inzage in bankrekeningen nuttig, computergestuurde controle van de hele levenssfeer onbetwistbaar, intentionele processen verdedigbaar, en (al dan niet mentale) foltering efficiënt. Het spijt me, maar dan neurie ik zachtjes de Internationale: “De staat verknecht, de wet is logen.” Ik denk dat ik, in stilte én in geweten, in jou een medestander kan vinden.

PHILIPPE VAN PARIJS LOOPBAAN

°1951, Sint-Agatha-Berchem.

NFWO Vorser 1974-1991.

Doctoraat UCL, Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen
1977.

DrPhil, Oxford, Wijsbegeerte, 1980.

Gastdocent Brussel, Saint Louis 1980-1983.

Gewoon hoogleraar UCL (Hoover Leerstoel voor Economische en
Sociale Ethiek) (sinds 1995)

Lid Europese Akademie voor Kunsten en Wetenschappen (sinds
1998)

Francqui Prijs 2001.

Visiting Professor Harvard (sinds 2004)

Visiting Professor K.U.Leuven (sinds 2006)

Fellow van de British Academy (sinds 2006)

Lid van de Académie royale des sciences, arts et lettres de Belgique
(sinds 2007)

Redactie

Redaktielid van vakbladen, o.m. Ethics (1991-), The Journal of
Political Philosophy (1991-), The European Journal of Philosophy
(1992-), Ethiek en Maatschappij (1999-), The Journal of Ethics
(2000-), Raisons Politiques (2000-), Critical Review of Interna-
tional Social and Political Philosophy (2002-), Raison Publique
(2002-), Economica (2003-), European Journal of Political Theory
(2005-), Basic Income Studies (2006-), Journal of Multilingual and
Multicultural Development (2010-), Philosophy and Public Affairs
(2010-).

Belangrijkste publikaties

Eigen publikaties

- Evolutionary Explanation in the Social Sciences. An Emerging Paradigm*, Totowa, NJ, Rowman & Littlefield (“Philosophy & Society”) & London, Tavistock, 1981, xvi + 255p.
- Le Modèle économique et ses rivaux. Introduction à la pratique de l'épistémologie des sciences sociales*, Genève & Paris, Droz, 1990, 243p.
- Qu'est-ce qu'une société juste? Introduction à la pratique de la philosophie politique*, Paris, Le Seuil (“La Couleur des idées”), 1991, 316p.
- Argentinian edition: Buenos Aires, Nueva Vision (“Colección Diagonal”), 1992, 256p.
- Spanish edition: Barcelona, Ariel (“Ciencia Política”), 1993, 252p.
- Italian edition: Florence, Ponte alle Grazie (“Saggi”), 1995, 346p.
- Portuguese edition: São Paulo, Atica, 1997, 332p.
- Marxism Recycled*, Cambridge & New York, Cambridge University Press (“Studies in Marxism and Social Theory”), 1993, x + 252p.; paperback edition, 2009.
- Real Freedom for All. What (If Anything) Can Justify Capitalism?*, Oxford & New York, Clarendon Press (“Studies in Political Theory”), 1995, xii + 336p., Oxford paperback, 1997.
- Spanish edition: Barcelona, Paidós (“Estado y Sociedad”), 1996, 368p.
- Japanese edition: Tokyo, Keiso Shobo, 2009, 494p.
- Korean edition: Seoul, Humanitas, 2011, à paraître.
- Sauver la solidarité*, Paris: Editions du Cerf (“Humanités”), 1995, 104p.
- Refonder la solidarité*, Paris: Editions du Cerf (“Humanités”), 1996, 120p.
- Solidariteit voor de xxIste eeuw*, Leuven & Apeldoorn: Garant, 1996, 140p.
- Ethique économique et sociale*, Paris: La Découverte (“Repères”), 2000, 2nd ed. 2003, 124p. (with C. Arnsperger).

- Spanish edition: Barcelona, Paidós (« Estado y Sociedad »), 2002, 150p.
- Italian edition: Bologna, Il Mulino (« Intersezioni »), 2003, 138p.
- Brazilian edition: São Paulo, Edições Loyola, 2003, 142p.
- Portuguese edition: Porto, Afrontamento (« Histórias & ideias »), 2004, 111p.
- Algerian edition: Alger, Casbah Editions (« Sciences sociales »), 2004, 123p.
- Rumanian edition: Bucharest: Bucharest University Press, 2010.
- What's Wrong with a Free Lunch?*, Boston: Beacon Press (« New Democracy Forum »), 2001, with a preface by R. Solow and comments by B. Barry, E.S. Phelps, E. Rothschild, H.A. Simon and others, edited by J. Cohen & J. Rogers.
- Expanded Spanish edition: Ariel, Barcelona, 2001.
- Expanded Slovenian edition: Založba Krtina, Ljubljana, 2004, 176p.
- Expanded Czech edition: Filosofia, Prague, 2007, 201p.
- Hacia una concepción de la justicia social global*, Medellín: Fundación Confiar, 2002, 148p.
- L'allocation universelle*, Paris: La Découverte (“Repères”), 2005, 124p. (with Y. Vanderborght).
- German edition: Frankfurt, Campus, 2005, 168p.
- Brazilian edition: Rio de Janeiro, Civilização Brasileira, 2006, 192p.
- Spanish edition: Barcelona, Paidós, 2006.
- Italian edition: Milano, Bocconi, 2006.
- Just Democracy. The Rawls-Machiavelli Programme*, Colchester: European Consortium for Political Research (« Essays »), 2011.
- Linguistic Justice for Europe and for the World*, Oxford & New York, Oxford University Press (“Oxford Political Theory”), forthcoming in August 2011.
- A Basic Income for All* (expanded English edition of *L'Allocation universelle*), Cambridge (Mass): Harvard University Press, in progress (with Y. Vanderborght).

Samenstelling

- Néolibéralismes*, special issue of *La Revue Nouvelle* (Brussels), March 1984 (with A. Carton).
- Fondements d'une théorie de la justice. Essais critiques sur la philosophie politique de John Rawls*, Louvain-la-Neuve: Peeters & Paris: Vrin, 1984 (with J. Ladrière).
- L'Allocation universelle. Une idée pour vivre autrement*, special issue of *La Revue Nouvelle* (Brussels), April 1985 (with P.M. Boulanger and P. Defeyt).
- Repenser l'avenir des sociétés industrielles*, special issue of *Revue Philosophique de Louvain* 89, February 1991 (with A. Berten & J.M. Chaumont).
- La Pensée écologiste. Essai d'inventaire à l'usage de ceux qui la pratiquent comme de ceux qui la craignent*, Bruxelles: Deboeck-Université, 1991 (with F. De Roose).
Portuguese edition: *Pensamento ecológico*, Sao Paulo: Editora Imaginário, 1997, 220p.
- Les Limites de l'inéluctable. Penser la liberté au seuil du troisième millénaire*, Bruxelles: Deboeck-Université, 1991 (with J.M. Chaumont).
- Arguing for Basic Income. Ethical Foundations for a Radical Reform*, London & New York: Verso, 1992.
- Ni ghetto ni tour d'ivoire. L'éthique économique et sociale aujourd'hui*, Louvain-la-Neuve: Academia, 1993.
- Repenser la solidarité*, special issue of *La Revue Nouvelle* (Brussels) 5-6, May-June 1997.
- Cultural Diversity versus Economic Solidarity*, Bruxelles: Deboeck-Université (« Bibliothèque scientifique Francqui »), 2004.

Hoofdbijdragen

- A Capitalist Road to Communism*, special issue of *Theory & Society*, 15 (5), 1986 [edited by Rod Aya and Bart Tromp, with lead piece and reply by Robert J. vander Veen and Philippe Van Parijs].
Spanish translation: *Una via capitalista al comunismo*, special issue of *Zona Abierta* 46/47, January-June 1988.

- Basic Income? A Symposium on Philippe Van Parijs's Real Freedom for All*, special issue of *Analyse und Kritik* 22 (2), 2000 (edited by Angelika Krebs)
- Real Libertarianism Assessed. Political Theory after Van Parijs* [edited by Andrew Reeve & Andrew Williams, with a reply by P. Van Parijs], Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003.
- Redesigning Distribution*, London: Verso (« Real Utopias »), 2005, 320p. (with Bruce Ackerman and Anne Alstott, edited by Erik O. Wright).
Spanish edition: Bogota, Siglo del Hombre, 2008, 360p.
- A Capitalist Road to Communism: A Retrospective*, dossier in *Basic Income Studies* 1(1), 2006 [edited by Jurgen De Wispelaere and Karl Widerquist, with lead piece and reply by Robert J. van der Veen and Philippe Van Parijs].
- Electoral Engineering for a Stalled Federation*, Re-Bel e-book n°4, Brussels: Re-Bel Initiative & University Foundation, 2009 [lead piece and reply by K. Deschouwer and P. Van Parijs]

AFSCHEID
LUKAS DE VOS

Vorig jaar sloot het Arkcomité van het Vrije Woord zijn terugblik over de eerste zestig jaren af met een publikatie: *Buiten het Bereik van Farisese Handen*, naar een wat gezwollen uitspraak van Herman Teirlinck. We maakten van de gelegenheid gebruik om wie ons ontvallen was (Karel Van Miert, Marc Galle, Bert Van Hoorick, Wannes Van de Velde, Eddy Van Vliet, Freddy Devree, Marcel Van Maele, Christine D'Haen) nog even in herinnering te brengen, net zoals we tien jaar eerder, in 2000, gedaan hadden met de gelouwerden in *Een Onberaamd Verbond*.

Het is een beetje beangstigend vast te stellen dat van de oorspronkelijke stichters van het Genootschap (1982), er nog amper drie in leven zijn: Julien Weverbergh, Henri-Floris Jespers, en ikzelf. De oude gedachten zijn misschien gestorven, maar de geest is levender dan ooit. En de morele onderscheiding die de Arkprijs voorstelt, is krachtiger dan ooit tevoren. Dat is een grote troost.

Toch hebben we ook dit jaar afscheid moeten nemen van twee markante figuren. Eerst medestichter Herman Liebaers (1919-2010), internationaal gereputeerd konservator van de Albertinabibliotheek, en één van de laatste hofmaarschalken die België gekend heeft (de allerlaatste was mijn oude vriend Frank De Coninck). In die hoedanigheid heeft Liebaers een uit-de-tijdse functie voorgoed de das omgedaan: hij klapte uit de biecht en de *colloque singulier* met zijn vernietigende uitspraak over de Belgische kroonprins: "Hij kan het niet." Liebaers nam kort daarop ontslag uit het Arkcomité. In de (ijdele) hoop zelf bekroond te worden (want leden van het comité kunnen uiteraard geen Arkprijs krijgen). Het mocht niet baten, maar onze waardering is er niet minder om. De onhoudbare spreidstand tussen Hof en Vrije Meningsuiting heeft Liebaers met hoon en beschimping moeten dragen. Maar zijn naam straalt als nooit tevoren. Rik Van Cauwelaert ontleeft nauwgezet waarom het water veel te diep moest blijven.

Ook heengegaan is wellicht de meest bescheiden, maar niet minder onderlegde volksvertegenwoordiger, André De Beul (1938-2011). Een ongeëvenaard verdediger van de openbare omroep en het recht van het publiek om inzage te krijgen in alle dossiers en informatie die besloten organen (de bankwereld, de politiek, het Hof) geheim wilden houden. De Beul won de Arkprijs in 1990, niet 'uit rancune', zoals sommige commentatoren bevroedden, maar wel degelijk om "zijn open geest, zijn ongebonden en eigenzinnige benadering van de kulturele en politieke wereld, en zijn gewetensvolle, onafhankelijke kijk op het openbare leven". André De Beul leefde teruggetrokken, achter de brede rug van grotere politici die graag het voetlicht opzochten. Maar wel met een doortastendheid en doorzettingsvermogen die weinigen vergund zijn. Zijn medestanders uit die tijd geven hem een verdiend tribuut.

LIEBAERS
RIK VAN CAUWELAERT

De op 9 november 2010 overleden eregrootmaarschalk Herman Liebaers dacht dat de erkentelijkheid van het koningshuis hem voor het leven gegarandeerd was. Het bekwam hem slecht.

In de nazomer van 1991, tien jaar na zijn vertrek als hofmaarschalk, zou een openhartig gesprek met de krant *De Morgen* over zijn ervaringen aan het hof van deze puntige raconteur in één klap een sociale paria, een non-person maken. Nog goed dat de krant die zijn ondergang werd zijn dood meldde, zo niet was in deze dijzige dagen de dood van de 91-jarige Liebaers wellicht onopgemerkt gebleven.

Liebaers was in 1974 naar het hof gehaald om de door Franstalige hofmeiers omringde koning Boudewijn meer aansluiting te doen krijgen bij de Vlaamse publieke opinie. En hij slaagde daar als grootmaarschalk, die de binnen- en buitenlandse agenda van de koning stuurt, ook aardig in.

De recente overstromingen roepen onwillekeurig herinneringen op aan de dijkbreuk die tijdens de nieuwjaarsdagen van 1976 Ruisbroek onder water zette. Liebaers was een van de hofdignitarissen die koning Boudewijn aanspoorde om het overstroomde Rupelgebied te gaan bezoeken. Het zou een gedenkwaardig bezoek worden: de vorst fungeerde gewillig als klankbord voor de lokale volkswoede over de verregaande nonchalance van de Belgische overheid.

Lange tijd koesterde Liebaers zich in de vermeende vriendschap van Boudewijn. Alleen: monarchen hebben geen vrienden. Bovendien hoorde Liebaers niet tot de kringen die doorgaans deel uitmaken van de koninklijke entourage. Pas toen het te laat was, besepte Herman Liebaers dat hij nooit 'een van hen' zou zijn.

De hoogste onderscheiding die hem te beurt viel, kreeg Herman Liebaers van Robert Escarpit, de scherpzinnige chroniqueur van *Le Monde*. Escarpit promoveerde Liebaers tot *Maréchal du Livre*. En die eretitel zat de lettervriend Liebaers als gegoten. Want hij was de man die de Koninklijke Bibliotheek in Brussel internationale faam bezorgde.

Bibliofielen dragen Liebaers daarom in hun hart. Zijn werk over

de dichteres Hélène Swarth, ‘het zingend hart van Nederland’, blijft nog altijd overeind. En een beetje liefhebber van de Nederlandse literatuur koestert de veilingcatalogus van de bibliotheek van Fernand Toussaint van Boelaere die hij redigeerde in opdracht van de Brusselse antiquaar Paul van der Perre. De catalogi die onder zijn beheer door de Koninklijke Bibliotheek werden gepubliceerd, blijven niet alleen hier maar ook in het buitenland gezaghebbende referentiewerken.

Als conservator eiste en kreeg Liebaers de middelen die hij nodig had. Hij werd alom geëerd en beluisterd om zijn expertise.

Dat hij in 1974 door de koning als hofmaarschalk werd aangezocht, was het gevolg van zijn opmerkelijke werk als conservator en van zijn brede, internationale kennissenkring. Vooral dat laatste was van belang. Want Herman Liebaers was meestal van de partij wanneer de regering of het hof een belangrijke buitenlandse bezoeker aan tafel noodde. Als meester in de conversatiekunst maakte hij stevast grote indruk op die hoge gasten, zoals de Amerikaanse econoom John Kenneth Galbraith, die hem in een van zijn reminiscenties opvoerde.

Voor iemand die graag beweerde dat ‘wie buitenkerkelijk is opgevoed, kansarm is in Vlaanderen’ kon Herman Liebaers, geboren in 1919 uit een Tienens socialistisch en buitenkerkelijk nest, op een briljante carrière terugblikken. In 1955, onder de regering van Achille Van Acker, werd hij benoemd tot hoofdconservator van de Koninklijke Bibliotheek. Eigenlijk wou hij aanvankelijk de journalistiek in, net als zijn vrouw, die bij *Het Laatste Nieuws* de jeugdpagina Pum-Pum volschreef. Gelukkig werd de bibliotheek zijn uitverkoren werkterrein. Als hoofdconservator heeft hij in het belang van de bibliotheek de wereld rondgereisd. Als de notoire New Yorkse antiquaar Hans P. Kraus al eens in Brussel afstapte, zou hij nooit de stad verlaten zonder eerst uitgebreid te lunchen of te dineren met Liebaers. Niet zelden leidden deze ontmoetingen tot een fabelachtige verrijking van de réserve précieuse van de Koninklijke Bibliotheek.

Na zijn ontslag als grootmaarschalk werd Liebaers benoemd tot Koninklijk Commissaris voor de Herstructurering van de Nationale Wetenschappelijke Instellingen. Hij zag zich graag als een Louis Camu, de grote hervormer van ’s lands ambtenarij. Maar die confrontaties met de politiek, die het doorwrochte eindverslag dat hij in 1984 deponeerde verticaal klasseerde, werd zijn grootste frustratie.

Dit belangrijke deel van zijn leven bleef onderbelicht in de overlijdensberichten, waarin vooral de nadruk werd gelegd op de hem fataal geworden uitspraak – ‘Hij kan het niet’ – over kroonprins Filip. Om dat ene zinnetje – dat nog waar was ook – heeft het Belgische establishment, altijd tot lakeidom bereid als het gaat om het hof, Liebaers uitgesloten. Bij de dood van Boudewijn werd Liebaers dan ook verplicht plaats te nemen in de eindeloze rij wachtenden om de man die hij ooit als zijn vriend had beschouwd een laatste groet te brengen. Liebaers getuigde van grote superioriteit door in die rij te gaan staan.

Uiteindelijk zijn alleen zijn boekenvrienden Liebaers oprecht blijven waarderen. Omdat boeken nu eenmaal belangrijker zijn dan een koning.

DENKEND AAN ANDRÉ DE BEUL

NELLY MAES

Het Pallieterke noemde hem smalend 'de Volkscommissaris'. Hij was immers geen traditionele flamingant, het tegendeel van een populist, rationeel en rechtlijnig, zich baserend op feiten en dossiers.

Zo was hij ook lid geworden van de Volksunie. Als rijksambtenaar bij de provinciegouverneur, eerst in Oost-Vlaanderen, nadien in Antwerpen, gruwde hij van de politisering, het gekonkel, de inefficiëntie. Hij werd een overtuigd federalist, niet bang om tegen de stroom in te varen, ook in de eigen partij.

Zo leerde ik hem kennen. Hij was een groot voorstander van de schaalvergroting op gemeentelijk vlak, terwijl velen van ons als militant worstelden met de voorgestelde fusies van gemeenten. Maar met hem werd de Volksunie toch de partij die koos voor een modern gemeentebestuur, fusies inbegrepen. Niet zijn populariteit maar zijn deskundigheid, zijn werkkraft brachten hem in het parlement tijdens de succesrijke opgang van de partij.

Sinds 1964 was hij al gemeenteraadslid in Wilrijk, later in Antwerpen, en hij is dat ook 26 jaar gebleven. Die ervaring, gepaard aan een grondige dossierkennis en zijn specialisatie in de bestuurswetenschappen, maakte hem in de Kamer tot een gezaghebbend lid in de Commissie Binnenlandse Zaken. Maar zijn echte liefde ging uit naar de kunst. Dat heeft hij als lid van de Commissie Cultuur in de Cultuurraad met verve bewezen. Dat zijn zoon Bert een talentrijk kunstschilder werd deed hem immens plezier. Het meest gevreesd was hij als debater in de Commissie Media waar hij onvermoeibaar de openbare omroep verdedigde, al was de liefde niet wederzijds.

Hij was een door de ratio gepantserde romanticus. Daarom voelde hij zich thuis in Neeroeteren, te midden van de natuur, met zijn gezin en enige goeie vrienden.

Voor mij blijft hij onvergetelijk als vriend, collega en medestrijder in een partij die het pluralisme in het vaandel voerde maar soms moeite had met de praktijk, bijvoorbeeld als het over abortus ging. Hij was een progressief parlementslid, ook als hij aan zware druk moest weerstaan bleef hij zijn overtuiging gestand, tegen de partijdiscipline in. Rechtvaardigheid, gelijkberechtiging, vrije meningsuiting, voor hem waren het geen loze woorden maar zijn eigen diepe drijfveren om te kiezen voor Vlaamse zelfstandigheid, en samenwerking met Nederland in een Europees perspectief.

André was een loyale kameraad. Ooit zei hij me dat hij eigenlijk wel een kluizenaar zou zijn. Dat ging mijn begrip te boven. Toen de ziekte hem tot kluizenaar maakte, heeft het hem misschien getroost.

GRAFREDE VOOR ANDRE DE BEUL,
ARKPRIJSWINNAAR 1990. UITTREKSELS
JORIS DEDEURWAERDER

Het is om jou al vele jaren stil geworden. Je heengaan was geen voorpaginanieuws en ook de jou dierbare Vlaamse openbare omroep heeft er geen aandacht voor gehad. Voor de media en de historici ben je in de politiek blijkbaar een backbencher geweest. (...)

Bij het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts ben allicht ook jij onder de invloed gekomen van verbondscommissaris Maurits Coppieters, van wie je later een vertrouwde vriend zou worden. Je werd al in 1957 lid van de Volksunie. (...) Jij kwam niet uit een zwart nest en je was als jongeman vrijzinnig geworden. Je hebt tolerant naar hun verhalen geluisterd, maar als je het niet eens was met hun onfrisse standpunten heb je dat nooit verzwegen en heb je geprobeerd ze realisme bij te brengen en toekomstgericht aan politiek te doen. (...) Je hebt je ingespannen om de feiten historisch correct te duiden en oplossingen te vinden, nog in 1999 als lid van de werkgroep Voorwaarts en niet vergeten.

(...) Je werd verkozen tot lid van de Kamer in 1971. Dat was de boeiende periode waarin de Volksunie, in de nadagen van mei '68, was uitgegroeid tot een middelgrote partij met progressieve ambities. In opgemerkte congressen formuleerde ze een antwoord op de vraag *Welk Vlaanderen?* Het was ook het historisch moment waarop de Nederlandstalige leden van het parlement voor het eerst zitting hadden in een autonome Vlaamse parlementaire assemblée: de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap.

(...) In de Cultuurraad werd je lid van de commissie cultuur: wie anders dan jou kon de partij voor die opdracht beter voordragen: je was altijd boeken aan het lezen, je was thuis in literaire kringen, je was bevriend met kunstenaars, en tijdens de vakantie ging je zowaar zelf schilderen.

Toen de Cultuurraad in 1981 uitgroeide tot Vlaamse Raad, werd je er ondervoorzitter en lid van het Bureau. Dat Bureau heeft de totstandkoming van het huidige Vlaams Parlement concreet voorbereid, het parlamentsgebouw verworven, omgebouwd en ingericht. (...) In de Raad had de Vlaamse openbare omroep in jou een hardnekkige verdediger. Je was tegen het doorbreken van het televisie-monopolie van de BRT door de commerciële zender, en je hebt gepleit voor een Vlaams-Nederlandse televisie, onder gemeenschappelijk beheer van de BRT en de NOS.

En het sprak vanzelf dat de Vlaamse Raad je bij de oprichting van de Nederlandse Taalunie aanwees als lid van de Interparlementaire Commissie. (...) Toen je in 1991 uit de politiek was gestapt, ben je blijven inzetten voor samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen. Je was voorzitter van het Algemeen Nederlands Verbond, en het was zowel voor jou zelf als voor de vereniging een groot moment toen in 1995 het ANV zijn eeuwfeest vierde met koningin Beatrix en koning Albert als eregasten.

In 1990 kende het Arkcomité van het Vrije Woord je de Arkprijs toe: een symbolische prijs die in 1953 in het leven was geroepen door Herman Teirlinck en de redactie van het Nieuw Vlaams Tijdschrift om te verhinderen dat ideologische bekrompenheid de vrijheid van meningsuiting en denken zou inperken.

In het jury-rapport werd je treffend geportretteerd: "Als parlementariër is André De Beul voortdurend begaan met de culturele problematiek. Zijn pluralistische aanpak is die van een eerlijk en echt vrij denkend man, die kampt tegen de verzuiling. Hij heeft blijk gegeven van ook politieke moed door zijn standvastige houding in het abortusdebat binnen zijn eigen partij. Zijn inzet in de Vlaamse Raad strekt zich uit over culturele materies als het boek, de film en de omroepen. Hij is een man die de waarde en de invloed van de media terdege beseft. En al is hij de mediaspecialist van zijn partij, mediageil heeft hij zichzelf nooit getoond. Hij houdt zich ver van het politieke circus. Het is integendeel breddenkendheid die hem kenmerkt en siert."

(...) Je had toen voor ze een bedenking die vandaag bijzonder actueel klinkt. Je zei dat je moeite had met de verkrampde wijze waarop in ons openbaar leven en in onze omroep het Vlaams verleden soms wordt verdronen en de Vlaamse identiteit verdonkeremaand. Het verbaasde je zeer dat in sommige ogen de driekleur getuigde van progressiviteit. Progressief zijn kon in jouw ogen alleen reëel in een concrete context, in emotionele betrokkenheid met je land van herkomst.

In de periode waarin de politieke autonomie van Vlaanderen concreet vorm heeft gekregen, heb je aldus honderdvoudig het antwoord gegeven op de vraag welk Vlaanderen de Vlaams-nationalisten willen: een vrij, democratisch en tolerant Vlaanderen, dat vrijmoedig omkan met zijn identiteit; een sterke verbondenheid met Nederland; een civiele samenleving met goed bestuur op elk politiek niveau; een dynamisch cultuurbeleid, en een ambitieuze openbare omroep.

(...) Het leven is je niet genadig geweest. Gelukkig was er al die tijd je lieve vrouw Denise. In goede tijden heeft zij enthousiast en ondernemend naast je gestaan. En tot je laatste dag is zij met zorgzame aandacht en attente tederheid bij je geweest. Vaarwel, André.

DE ARKPRIJS
EEN TRADITIE VAN VRIJHEID

1951	Christine D'Haen	Gedichten
1952	Hugo Claus	De Metsiers
1953	Maurice D'Haese	De Heilige Gramschap
1954	Frans Goddemaere	Nola
1955	Jos de Haes	Gedaanten
1956	Frans De Bruyn	Tekens in Steen
1957	Albert Bontridder	Dood Hout
1958	Ivo Michiels	Het Afscheid
1959	Libera Carlier	Action Station – Go!
1960	Ward Ruyslinck	De Madonna met de Buil
1961	Hugues C. Pernath	Het Masker Man
1962	Georges Hebbelinck	De Journalist
1963	Paul Snoek	Richelieu
1964	Daniël Robberechts	Zesmaal
1965	Willy Roggeman	Blues voor Glazen Blazers
1966	Astère M. Dhondt	God in Vlaanderen
1967	Jef Geeraerts	De Troglodieten
1968	C.C. Krijgelmans	Homunculi
1969	Patrick Conrad	Mercantile Marine Engineering
1970	Roger Van de Velde	Recht op Antwoord
1971	Eddy van Vliet	Columbus Tevergeefs
1972	Marcel van Maele	Ik rijk Mensenvlees Zei de Reus
1973	Rob Goswin	Vanitas Vanitas
1974	Fernand Auwera	Zelfportret met Gesloten Ogen
1975	Internationale Nieuwe Scène	Mistero Buffo
1976	Leonard Nolens	Twee Vormen van Zwijgen
1977	Freddy de Vree	Steden en Sentimenten
1978	Roger M.J. de Neef	Gestorven Getal
1979	Frans Boenders	Denken in Tweespraak
1980	Lucienne Stassaert	Parfait Amour

1981	Robbe De Hert	Filmoeuvre
1982	Maurice De Wilde	De Nieuwe Orde
1983	Bert Van Hoorick	In Tegenstroom
1984	Leo Pleysier	Kop in Kas
1985	Daniel Buyle	BRT-journalistiek
1986	Tone Brulin	Toneelwerk
1987	De Morgen / Paul Goossens	Journalistiek
1988	Leo Apostel	Wijsgerig werk
1989	Stefaan Hertmans	Poëtisch werk
1990	André De Beul	Politieke Moed
1991	Frie Leysen	Tien jaar de Singel
1992	Paula d'Hondt	Migrantenbeleid
1993	Jan Blommaert & Jef Verschueren	Het Belgische Migrantendebat
1994	Gal	Grafisch werk
1995	Tom Lanoye	Maten en Gewichten
1996	Gie van den Berghe	Getuigen
1997	Wannes Van de Velde	Muzikaal oeuvre
1998	Pjeroo Roobjee	Artistiek oeuvre
1999	Sophie De Schaepdrijver	De Groote Oorlog
2000	Zak	Cartoons
2001	Ludo Abicht	Intelligente Emotie
2002	Pol Hoste	De lucht naar Mirabel
2003	Wim Distelmans	Euthanasiewet
2004	Rik Pinxten	De Artistieke Samenleving
2005	Christine Van Broeckhoven	Verdediging van de Rede
2006	Marleen Temmerman	Onrust in de onderbuik
2007	vzw Roma	Sociaal-Kultureel veldwerk
2008	David Van Reybrouck	Missie
2009	Luc Huyse	Politieke Sociologie
2010	Geert Buelens	Europa! Europa!
2011	Philippe Van Parijs	Politieke filosofie

STICHTING
ARKCOMITÉ VAN HET VRIJE WOORD

STICHTER VAN HET NIEUW VLAAMS TIJDSCHRIFT

EN STICHTER VAN DE ARKPRIJS

Herman Teirlinck (1879-1967)

LEDEN-STICHTERS VAN HET GENOOTSCHAP

Lukas De Vos, Henri-Floris Jespers, Julien Weverbergh,
Willy Calewaert (†), Walter Debrock (†), Marc Galle (†),
Herman Liebaers, Maurits Naessens (†), Willy Vaerewijck (†),
Karel Van Miert (†), Eddy van Vliet (†).

EREVOORZITTERS

Herman Teirlinck (†), Walter Debrock (†), Michel Oukhow (†)

DAGELIJKS BESTUUR

Raymond Detrez, voorzitter
Lukas De Vos, ondervoorzitter
Adriaan Raemdonck, secretaris
Leo De Haes
Tony Meesdom
Liesbet Walckiers, verslaggeefster

WERKENDE LEDEN

Karel Anthierens, Joseph Asselbergh, Marcel Boon,
Eddy Borms, Jos Borré, Sigrid Bousset, Daniël Buyle,
Herman De Prins, Jan De Zutter, Tarek Fraihi, Clara Haesaert,
Marc Holthof, Jef Lambrecht, Hugo Raes, Jean-Pierre Rondas,
Pjeroo Roobjee, Ludo Stynen, Yves T'Sjoen,
Claire Van Damme, Ingrid Van der Veken, Leen Van Dijck,
David van Reybrouck, Julien Weverbergh

ZETEL EN SECRETARIAAT

Hoogstraat 70-72, 2000 Antwerpen

© 03 233 13 45 / FAX 03 231 38 12 • galerie@dezwartepanter.be

© 2011 De respectievelijke auteurs
Foto © Dimitri Van Zeebroeck (pagina 6)
Zetwerk Intertext, Antwerpen © (03) 290 34 87
Verantwoordelijke uitgever Lukas De Vos, Hof ter Bollen 51, 2870 Lievele

Deze uitgave kwam tot stand
met de steun van **Philippe Lemahieu**